

22/8

Ἐχει γραφῆ ἤδη ὅτι τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον εὐρίσκειται εἰς τὴν σημερινὴν του θέσιν ἀπὸ τοῦ 1603, ἥτοι ἐπὶ 326 ἔτη. Τρεῖς αἰῶνες καὶ ἕν τεταρτον αἰῶνος δὲν εἶνε βέβαια οὔτε ὄλιγον, ἀλλ' οὔτε καὶ πολὺ εἰς τὴν ἱστορίαν ἰδρύματος τοῦ ὁποίου ὁ βίος ἀριθμεῖ ἤδη δύο περὶπου δεκάδας αἰῶνων. Πάντως ἡ παραμονὴ τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὸ Φανάρι εἶνε ἡ μακροτέρα ἀπὸ ὅσας, ὅσαι ἐπιρροολούθησαν τὴν ἄλωσιν. Διότι κατὰ τὰ 150 ἔτη πρὸ ἐμεσολάθησαν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὸ Φανάρι, τὸ Πατριαρχεῖον εἶχεν ἀνεκτάς περιπλανήσεις καὶ πολλὰς περιπετείας.

Ἀς τὸ παρακολουθήσωμεν εἰς τὴν μέχρη τοῦ Φαναρίου διαδρομὴν του ἀπὸ τῆς πρώτης του ἰδρύσεως. Ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ εἰς τὸ παρελθὸν δὲν εἶνε ἴσως ἐνδιαφέρουσα ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶνε πολὺ διδασκτικὴ, διότι πεῖθει περὶ τῆς ἀκαταβλήτου ἠθικῆς ἰσχύος ἐνὸς θεσμοῦ, ὁ ὁποῖος πολλὰς καὶ δεινὰς ὑπερέβη λαίλαπας ἐναντιότητων χωρὶς νὰ ἐπιρρασθῆ ἀπὸ αὐτὰς ἡ πνευματικὴ του ἐπιβολή.

Κατὰ τὴν παραδόσιν, πρῶτος ἰδρυτὴς τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ὁ Πρωτόκλητος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη. Ὑπῆρχε τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον, τὸ παλαιὸν πόλιμα τῶν Μεγαρέων ἀποίκων, εἰς τὸν πρῶτον τῆς μετέπειτα Ἑπταπόρου λόφου, ἐκεῖ ὅπου σημερον πυρογούνται τὰ παλαιὰ Σουλτανικὰ σαράγια, εἰς τὴν νοτιὰν ἄκρην, τὴν πρὸς τὴν Προποντιδα, τοῦ Χρυσοῦ Κερατος. Εἰς τὴν ἀπέναντι Ἀσιατικὴν παραλίαν ὑπῆρχεν ἡ Χαλκιδὸν —τὸ σημερινὸν Καδήμοι. Καὶ ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου, ἐκεῖ ὅπου σημερον εὐρίσκειται ὁ Γαλατὰς καὶ ἡ πρὸς τὸ Φιντικὸν προέκτασις του, ὑπῆρχον ἀραιοὶ οἰκισμοὶ —προάστεια, τρόπον τινά— αἱ Συκαῖ, ἡ Ἀργυρούπολις.

Εἰς αὐτὰ τὰ προάστεια εἶχον συγκεντρωθῆ οἱ πρῶτοι τοῦ Βυζαντίου χριστιανοί. Καὶ ὅταν ὁ Πρωτόκλητος Ἀνδρέας «κατέστησε» τὸν πρῶτον μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπον Βυζαντίου, τὸν Στάχυν, τὸν ἐγκαθίδρυσεν εἰς ταπεινὸν οἰκημα, πλησίον τοῦ πρῶτου κτισθέντος χριστιανικοῦ ναοῦ εἰς τὴν Ἀργυρούπολιν —τὸ σημερινὸν Φιντικόν.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνοντο εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἤρριξαν νὰ κτίζουν ναοὺς καὶ ἐντὸς τῶν τειχῶν του, ἐνῶ πρὶν εἶχον μόνον τρεῖς εἰς τὰς Συκαῖς καὶ τὴν Ἀργυρούπολιν. Ἀλλ' ἡ ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Βυζαντίου ἐξηκολούθησε νὰ μένη εἰς τὴν Ἀργυρούπολιν μέχρι τοῦ 283 ὅποτε μετεφέρθη εἰς τὸ Βυζάντιον, παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, πρὸς τὴν Μονή. Καὶ εἶνε ἐνδιαφέρον νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπέλειτο εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Ἡρακλείας, διὰ τοῦτο δὲ καὶ μέχρι σημερον, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας αὐτῆς ἐξουσιάζσεως, ὁ ἅγιος Ἡρακλείας παραδίδει εἰς τὸν νεοσελεγγέντα Πατριάρχην τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον.

Ὅταν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐκτίσεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Βυζαντίου, τὴν φερόντων πόλιν του, τὴν νέαν πρωτεύουσάν του Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀναγνωρίσας ὡς ἐπίσημον θρησκείαν του τὸν Χριστιανισμόν, ἡ θέσις τοῦ ἐπισκόπου τῆς Νέας Ρώμης, τῆς ἐπὶ τοῦ Κερατίου, ἀνυψώθη αὐτομάτως. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἀπέβη ὁ Πατριάρχης, ἀρχηγὸς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τῆς πρεσβυγενούς, ἡ ὁποία ἐτέλει τὴν λατρείαν τῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν ἀρχέτυπον γλῶσσαν τῶν Εὐαγγελίων. Καὶ ὅταν ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνήγειρε τὸν πρῶτον καθεδρικὸν ναὸν τῆς Χριστιανισμοῦ, τὸν ἀπερωθέντα εἰς τὴν Θεῖαν Σοφίαν, τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον, ἐγκαταλείψαν τὴν πενιχρὰν Μονὴν τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, ἔλαβεν ὡς πατριαρχικὸν ναὸν τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ περὶ αὐτὸν μεγάλα οἰκοδομήματα.

Ὁ Οἰκουμηνικὸς Πατριάρχης εἶχεν αὐτὴν κατ' ἀπομίμησιν τῆς αυτοκρατορικῆς. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Πατριαρχείου ἐστεγάζετο εἰς ἴδιον κτίριον καὶ εἰς ἄλλο ἐφυλάσσοντο παλαιὰ χριστιανικὰ κειμήλια καὶ ἅγια λείψανα. Εἰς τὰ Κατηγορμενεῖα τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὰ ἀπέραντα, εἶχον ἐγκατασταθῆ τὰ ὀκτὼ «Σέκρετα» τοῦ Πατριαρχείου, δηλοδὴ τὰ γραφεῖά του. Ἦσαν αὐτὰ τὸ Μικρὸν Σέκρετον καὶ τὸ Μέγα Σέκρετον —τὸ ἰδιαιτερον γραφεῖον καὶ τὸ ἐπίσημον γραφεῖον καὶ διασπεπτήριον τοῦ Πατριαρχείου— τὸ Σέκρετον τοῦ Μεγάλου Οἰκονομοῦ, τὸ τοῦ Μεγάλου Σκευοφύλακος, τὸ τοῦ Μεγάλου Σακελλαρίου, τὸ τοῦ Σακελλίου, τὸ τοῦ Πρωτοεκδίκου καὶ τὸ τοῦ Μεγάλου Χροτοφύλακος. Μέσα εἰς αὐτὰ συγκεντροῦντο αἱ τοπικαὶ σύνοδοι τῆς ἱεραρχίας καὶ ἐξ αὐτῶν προήρχετο ἡ γενικὴ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ ἐνεναεκάσια περίπου ἔτη τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον ἔμεινεν εἰς τὴν ἔδραν του αὐτὴν, μέχρι τοῦ 1203, ὅταν οἱ Φράγγοι Σταυροφόροι κατέλαβον τὴν Πόλιν καὶ τὴν ἐδήλωσαν, ἐπαδείξαντες ὄλην τὴν βαρβαρότητα τῆς χριστιανικῆς Δύσεως, τὴν στολιωμένην μετ' οἰκόσημα καὶ σκεπαζομένην ἀπὸ τὴν ἐπίπλαστον ἱπποτικὴν ἀβρότητα τῶν μεγαλοκλήμων ἐκείνων τυχοδιωκτῶν. Κατὰ τὴν ἄλωσιν ἐκείνην ἀπὸ τῶς Φράγγους τὸ Πατριαρχεῖον ἐνεπρόσθησαν καὶ πολλὰ ἐκ τῶν κειμηλίων ἐσπλήθησαν ἢ κατεστράφησαν. Οἱ Φράγγοι κατακατήγα, ἀναβιβάσαντες ἕνα ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των ἐπὶ τοῦ αυτοκρατορικοῦ θρόνου τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, κατεῖχον καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

Ὅταν ἡ Πόλις ἀνεκτήθη καὶ οἱ Φράγγοι ἐξεδιώχθησαν, τὸ Οἰκουμηνικὸν Πα-

τριαρχεῖον ἐπανήλθεν εἰς τὴν προτέραν του ἔδραν, μέσα εἰς τὰ Κατηγορμενεῖα τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀνασυγκροτήσαν τὰ Σέκρετά του καὶ τὴν παλαιὰν του ὀργάνωσιν. Καὶ ἐκεῖ τὸ εὐρήκεν ἡ 29ῆ Μαΐου τοῦ 1453, ὅταν ὁ τελευταῖος Βασιλεὺς εὐλαπτε μαχόμενος πλησίον τῆς Πύλης τοῦ Ρωμαίου καὶ ὁ Πορθητὴς εἰσέβαλλεν ἀπὸ τὰ ῥήγματα τῶν τειχῶν.

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀρχίζει μίαν πλήρη πύθους περιπλάνησις τοῦ Πατριαρχείου· μίαν περιπλάνησις γεμίαν, ἐν τούτοις, ἀπὸ καρτερίαν, πίστιν καὶ αὐτοπεποιθήσιν. Τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τὸν Πορθητὴν ὡς πνευματικὸν ἀρχηγεῖον τοῦ Γένους τῶν Ρωμαίων, τὸ ὁποῖον ὑπετάγη. Τὰ πνευματικὰ του προνόμια, ἀλλὰ καὶ προνόμια διοικητικὰ καὶ δικαστικὰ ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν, τοῦ ἀνεγνωρίσθησαν ἐγγράφως. Παρ' ὅλα ταῦτα τὸ Πατριαρχεῖον ἦτο ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ κατακτητοῦ καὶ οἱ λειτουργοὶ του, παρὰ τὰ προνόμια, ὑφίσταντο ἐνίοτε τὴν θριωδίαν τῶν νέων αὐθεντῶν τῆς Ἰουλιανῆς.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας μετεβλήθη εἰς τζαμί καὶ τὸ Πατριαρχεῖον ἀνεζήτησε πενιχρὸν καταφύγιον καὶ στέγην πλησίον τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Χωρὶς «σέκρετα» καὶ χωρὶς κειμήλιαν πλέον ἐξωτερικὴν μεγαλοπρέπειαν «ὁ Πατριάρχης τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων» εἶχεν, ἐν τούτοις, ἀποκτήσει ἀπειρώς μεγαλυτέραν ἐπιβολὴν ἐπὶ τοῦ Χριστιανικοῦ ποιμνίου καὶ τοῦ Γένους τῶν Ρωμαίων —ἐπιβολὴν, τὴν ὁποῖαν οὐδέποτε εἶχεν ἐπὶ τῶν «εὐσεβῶν καὶ φιλοχρηστῶν Βασιλέων».

Δὲν εἶνε ἱστορικῶς ἐξηκριτωμένον πόσα ἔτη ἔμεινε τὸ Πατριαρχεῖον πλησίον τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Πάντως ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον καιρὸν. Οἱ Τούρκοι, ἐγκαθιστάμενοι βαθμηδὸν εἰς τὴν ἀλωθείσαν Πόλιν, κατόικουν, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, εἰς τὰς καλυτέρας τῆς συνοικίας, τὰς περὶ τὸν Ἰππόδρομον καὶ βαθμηδὸν ἐπεξετείνοντο δυτικώτερον. Ἔτσι ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων εὐρέθη περιζωσμένος ἀπὸ κατοικίας Τούρκων καὶ τότε τὸ Πατριαρχεῖον μετετοπίσθη δυτικώτερον, εἰς τὴν Μονὴν τῆς Παμμακαριστοῦ.

Ἐμεινεν ἐκεῖ ἕως τῷ 1586, ὅταν οἱ Τούρκοι, ἐπεκτεινόμενοι ὀλοῦν, ἀπόθουν τοὺς Χριστιανούς πρὸς τὰ δυτικώτερα καὶ πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου. Καὶ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο κατελήφθη ἡ Μονὴ τῆς Παμμακαριστοῦ καὶ μετεβλήθη εἰς τζαμί. Τὸ Πατριαρχεῖον, ἀσπεγον καὶ διωκόμενον, δὲν ἀπεκαρτέρησε. Παρέλαβε τὰ ἱερά του κειμήλια, τὸν θρόνον, τὰ βιβλία του, τὰ ἱερά του λείψανα καὶ ἐστεγάσθη εἰς τὴν πενιχρὰν ἐκκλησίαν τοῦ «Βλάχ-σαράϊ», πρὸς πλησίον τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκειται σημερον.

Τὸ Βλάχ-σαράϊ ἦτο τὸ παλάτι τῶν πρῶτων Φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας καὶ ἦτο τὸ σημερον χρησιμεῖον ὡς Μετόχιον τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἐκεῖ ἦσαν αἱ κατοικίαι, τῶν Καντακουζηνῶν καὶ τοῦ Καντεμύρου. Ἀλλ' ἦτο τόσον πενιχρὸς καὶ τόσον στενόχωρος ὁ ναὸς του, ὥστε τὸ Πατριαρχεῖον δὲν ἠμπόρεσε νὰ μείνη ἐκεῖ περισσότερον ἀπὸ μίαν τριετίαν.

Καὶ κατὰ τῷ 1586 μετετοπίσθη παρὰ τὴν Ἐυλόπορταν, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Καναβοῦ. Εἰς τὴν νέαν αὐτὴν πτωχικὴν του στέγην συνεκροτήθη ἡ Σύνοδος, ἡ ὁποία ἐχειραφῆτησε τὴν πρώτην Ἀυτοκέφαλον Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀναγορεύσασα τὸν πρῶτον Πατριάρχην τῶν Ρώσων. Τὸ κέντρος του ἦτο ἀθικτον καὶ μέγα ἐπὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, παρὰ τὴν πενιχρὰν ἐμφάνισιν του.

Εἰς τὴν στέγην αὐτὴν τοῦ Πατριαρχείου παρέμεινεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη, μέχρι τοῦ 1603, ὅταν μετεφέρθη εἰς τὸ Φανάρι, ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκειται καὶ σημερον.

Ὁ Κύριλλος ὁ ἐπιλεγόμενος Λαυρεώτης ἀναφέρει τὴν πατριαρχικὴν αὐτὴν μετοικεσίαν εἰς τὸ «Χρονικόν» του διὰ τῶν ἐξῆς στίχων :

Ἐκείθεν τότε φεύγοντες ἦλθον εἰς τὸ Φανάρι, λέγω τὸ Διπλοφάναρον, ὅπου ἦν ἐκκλησία καὶ θεῖον μοναστήριον γρηαῶν καλογράφων ὀνόματι τιμώμενον Ἁγίου Γεωργίου... ἐκεῖ ἔθεσαν, ἔστησαν τὸ νῦν Πατριαρχεῖον...

Ἡ παλαιὰ ἐκείνην μονὴ γυναικῶν, μετὸν μικρὸν ναὸν τοῦ Μάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, εὐρίσκειτο εἰς τὸ μέσον μιάς καθαρῆς Ἑλληνικῆς συνοικίας —τοῦ Φαναρίου, ἢ Διπλοφαναρίου, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ εὐδὺς σχεδὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν οἱ πρόκριτοι τοῦ Γένους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἡ Πύλῃ ἐπαίρει τοὺς Μεγάλους Δραγομάνους τῆς καὶ τοὺς Δραγομάνους τοῦ Καπετάν-πασᾶ καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἔπειτα διώριζε τοὺς ὀσποδάρους τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας. Ἐκεῖ εἶχον τὰς ἐστίας των οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Καντακουζηνοὶ, οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Σούτσοι.

Τοιοῦτοτρόπος τὸ Πατριαρχεῖον εὐρέθη, διὰ πρῶτην μετὰ τὴν ἄλωσιν φορὰν, εἰς εὐνοϊκώτερον περιβάλλον. Αἱ καλογραφαὶ τῆς Μονῆς μετεφέρθησαν ἀλλοῦ, ὁ μικρὸς ναὸς ἠρῶνθη καὶ ἐπεσκευάσθη καὶ ἐκτίσθησαν τὰ πρῶτα πατριαρχικὰ κτίρια —ἔξλινα, ὅπως ὄλαι σχεδὸν αἱ οἰκίαι τοῦ Φαναρίου.

Ἡ μεγάλη στάσις κατὰ τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Β' τῷ 1701, ἐξέσπασε καὶ κατὰ τῶν Πατριαρχείων, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν ἀνεκτάς ζημίας. Κατὰ τῷ 1720 καὶ αὐτὰ καὶ ὁ ναὸς των ἀπετεφρόθησαν ἐν μέρει ἀπὸ πυρκαϊάν, τὰ ἀνήγειρε δὲ καὶ ἐπεσκευάσεν τὸν ναὸν ὁ Πατριάρχης Ἰερουσίας ὁ Γ' μετὴν συν-

δρομὴν τοῦ Μανουήλ-Ἰωάννου Ὑψηλάντου.

Νεῖα προσήλθαι καὶ νέαι ἐπισκευαὶ ἐγένοντο κατὰ τῷ 1797, ἐπὶ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', τὰ δὲ κτίρια καὶ ὁ ναὸς ἔλαβον τὴν σημερινὴν τὸν μορφήν κατὰ τὰς ἐπισκευὰς τοῦ 1836 καὶ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐπὶ Ἰωακείμ τοῦ Γ'.

Εἶνε, ἴσως, ἀγνωστον γενικῶς, ὅτι τὰ Πατριαρχεῖα διέθετον ἄλλοτε καὶ θερινὸν μέγαρον ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου —τὸ μέγαρον Σούτσου εἰς τὴν Ξηροκρήνην, τὸ ὁποῖον ἐδόρησεν ὁ ἡγεμόνων ἐκείνος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον κατὰ τὸ 1814. Εἰς τὴν Ξηροκρήνην εὐρίσκοντο τὰ θερινὰ μέγαρον Φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας, ὅπως ἄλλοι εἶχον τὰ μεγάρα των εἰς τὰ Θεραπειά. Εἰς τὴν Ξηροκρήνην δὲ εὐρίσκειτο μέχρι τοῦ 1850 καὶ ἡ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή, ἡ ὁποία ἐκτοτε μετεφέρθη εἰς τὸ Φανάρι.

Ἐκεῖ, εἰς τὸ Φανάρι, μένει ἀπὸ 326 ἡδὴ ἐτῶν τὸ πνευματικὸν ἀρχηγεῖον τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ ὁποίου ἡ ὑλαρξίς ἐχει συνδεθῆ ἀρρήτως μετὰ τὴν Πόλιν. Καὶ ἡ «παλαιὰ φάρος δόξης», μετὰ βίας τὰς οἰκίας τῆς εἰς τὸ γινώριμον ἔδαρος, γνωρίζει τὰς καταγίδας καὶ γνωρίζει, ὅτι κανεὶς τυφλὸν δὲν εἶνε δυνατώτερος ἀπὸ τὴν ἀντοχήν τῆς.

N. KAPBOYNHΣ

